

de Drents - Groningse Onlanden

nummer 9, december 2009

Voorwoord

De meeste mensen houden niet van verandering. Of het nu gaat om de kilometerheffing, de AOW leeftijd of een minaret in de wijk. Verandering is vervelend, want het zaagt aan de poten van ons zekere bestaan. En dat voelt niet goed. We weten wel dat verandering soms nodig is en misschien zelfs voordeel oplevert. Dat maakt dat we accepteren dat het gebeurt. Maar onder protest!

Het landschap in noord-Drenthe verandert op dit moment in hoog tempo. Op een groot aantal plekken zijn graafmachines bezig ons bekende wereldje van weilanden (al of niet met Pitrus) en sloten om te zetten in dijken en plassen water. Het ziet er niet uit. Vies, kaal en onaantrekkelijk. En alle vertrouwde plekjes verdwijnen. Die ene, eenzame boom langs het pad (echt een foto waard) ligt zomaar op z'n kant in het weiland. Dat is wel even slikken. Je vraagt je af hoe hier ooit weer iets goeds en moois uit voort moet komen.

Gelukkig zijn er genoeg voorbeelden van soortgelijke projecten elders, die laten zien dat er over een paar jaar echt wel weer wat moois en zelfs beters ontstaan is.

Ik wou dat het al zo ver was.

Wim van Boekel

Inhoudsopgave

	<u>Bladzijde</u>
- Een grote bende door Wim van Boekel	3
- Broedvogels van de Eelder- en Peizermeden 2009 door Jacob de Bruin	5
- Speuren naar Sporen in de Onlanden door Aaldrik Pot	8
- Wisseling van de wacht bij Natuurmonumenten door Wim van Boekel	9
- Rocket-box vervangt boerderij door Marjan van Oosten	10
- Broedvogels in polder Matsloot- Roderwolde in 2009 door Roelof Blaauw	12
- Nieuwe Kijktoren bij het Leekstermeer door René Oosterhuis	15
- Kort, kort, kort Door Wim van Boekel	16

Colofon

Aan deze digitale nieuwsbrief werd meegewerkt door:

Roelof Blaauw en
Aaldrik Pot Staatsbosbeheer
Jacob de Bruin en
Erik Bethlehem Vereniging
Natuurmonumenten
René Oosterhuis Groninger
Landschap
Marjan van Oosten IVN Roden

Samenstelling en foto's:

Wim van Boekel
Erik Bethlehem (foto's blz. 9)
Marjan van Oosten (foto's blz. 10)
René Oosterhuis (foto blz. 15)

Copyright: de informatie en foto's in deze uitgave mogen gekopieerd of gebruikt worden, mits onder vermelding van de bron.

Voor meer informatie over deze nieuwsbrief kunt u contact opnemen met Wim van Boekel:
email wvanboekel@home.nl
telefoon 050 5567406

Een grote bende!

door **Wim van Boekel**

Het valt op het moment niet mee om in de Onlanden rond het Leekstermeer door de blubber het (toekomstig) moeras te zien. Het graafwerk is hier gelukkig alweer bijna klaar. Vooral in de Jarrens moet nog flink wat grond verzet worden, maar ten zuiden van het meer heeft de waterberging zijn vorm gekregen.

Er zal nog heel wat regen vallen, voordat alle puntjes hier op de i gezet zijn, maar de aandacht van het Projectbureau begint steeds meer te verschuiven naar de oostkant van het Leekstermeer. Daar, in de Matslootpolder, moet komend jaar de grote slag geslagen worden. Een enorme operatie, waar we allemaal veel van zullen merken en misschien ook last van gaan hebben. Het zal spannend zijn om te volgen hoe de slenken door het landschap getrokken worden en om te zien hoe de Hooiweg, met twee nieuwe bruggen, straks boven het maaiveld uit komt.

Het Projectbureau houdt tegenwoordig iedereen goed op de hoogte van de actuele werkzaamheden, via de advertenties in de kranten en de website (www.herinrichtingpeize.nl). U kunt dus elke week lezen wat er gebeurt in het Onlandengebied. Ook via www.wetlandleekstermeer.nl probeer ik zo goed mogelijk actuele informatie over de voortgang door te geven.

Een groot knelpunt in de Matslootpolder is het Groot Waal. Dit Elzenbroekbos ligt binnen de waterberging en zal dus in de toekomst een stuk natter worden, vooral 's winters. Volgens de oorspronkelijke plannen moet de dijk van het waterbergingsgebied door de uiterste westrand van het bos worden aangelegd. Hiervoor moet een strook bos gekapt worden. Een aantal bewoners van Roderwolde heeft hiertegen en tegen de peilverhoging in het Groot Waal bezwaar gemaakt. Men is bang dat de bomen te lang in het water komen te staan en daardoor massaal dood gaan.

Er zijn een aantal gesprekken gevoerd met alle betrokkenen om een goede oplossing voor de bezwaren te vinden. Op verzoek van de bewoners is een extern deskundige ingeschakeld om advies te geven. Deze

heeft samen met de betrokkenen de situatie ter plekke bestudeerd en bediscussieerd (foto). Het projectbureau heeft daarna, op basis van het advies van de deskundige, een voorstel voor het Groot Waal uitgewerkt. De dijk aan de westkant van het bos wordt smaller aangelegd dan oorspronkelijk het plan was. Hierdoor wordt een behoorlijk deel van de bomen gespaard. Om het bos heen komt een zomerdijk, die ervoor moet zorgen dat de bomen 's zomers genoeg droog staan om in leven te blijven. Bij extreem hoge waterstanden

kan het bos volstromen en zo fungeren als waterberging. Het overtollige water kan via een handmatig bediende uitlaatklep weer afvloeien, zodra de waterstand buiten het bos dat toelaat. Andersom kan bij langdurige droogte juist water uit het omliggende gebied in

het bos gelaten worden. Het bos vernat dus wel, maar niet te veel of te lang. Het regelen van de waterstand in het bos gebeurt door het waterschap, in overleg met Staatsbosbeheer.

Dit inrichtingsvoorstel werd door de meeste bezwaarmakers overwegend positief ontvangen. Een enkeling blijft problemen houden met de, ook in dit plan, noodzakelijke kap van bomen. Het laatste woord is dan ook nog niet gesproken over het Groot Waal.

Vernatting van het Groot Waal is van belang voor realisatie van de doelstellingen voor het Natura2000 gebied Leekstermeergebied. Het gaat om behoud van het aanwezige Elzenbroekbos met zeggenondergroei en behoud van de Zeggenkorfslak die daarin leeft. Door toenemende verdroging is momenteel in meer dan de helft van het Groot Waal de zeggenondergroei vervangen door Zwarte Bes en allerlei ongewenste planten als Brandnetel en Braam. Tegengaan van verdroging staat daarom als beheermaatregel opgenomen in het concept-Beheerplan, dat eind augustus naar het ministerie van LNV is gestuurd.

Niet alleen het Beheerplan is naar LNV gestuurd. Ook de aanbevelingen voor aanpassing van het Aanwijzingsbesluit voor het Leekstermeergebied zijn meegestuurd. Door de provincie Drenthe wordt de minister onder meer gevraagd de doelstelling voor de Rietzanger te verhogen van 10 naar 100 broedpaar, een aantal dat makkelijk gehaald zal worden. De Rietzanger vormt bij het Leekstermeer een sleutelpopulatie, die van belang is voor verspreiding van de soort over de omgeving.

Een andere soort die, ook volgens de provincie, zeker in de doelstellingen voor dit N2000-gebied moet worden opgenomen is de Roerdomp. De toekomstige moerasontwikkeling moet het broeden van zo'n 2-5 paar van deze soort zeker mogelijk maken. Sinds kort broeden er gelukkig weer Roerdampen bij het Leekstermeer, maar dan gaat het om 1, of misschien 2, paar. Wat het broedsucces is van deze vogels is onbekend.

Naast de Roerdomp zouden er ook doelstellingen voor Zwarte Stern, Grote Karekiet en misschien nog wel andere moerasoorten opgenomen moeten worden in het Aanwijzingsbesluit. De provincie wilde hiervoor echter helaas geen harde aanbevelingen doen richting LNV. Hopelijk ziet de minister, in het belang van goede bescherming van moerasvogels, wel mogelijkheden om die doelstellingen op te nemen. Daar wordt ze in ieder geval ook toe opgeroepen in de zienswijzen die door een aantal natuurorganisaties zijn ingediend. En misschien kan Vogelbescherming Nederland nog wat bereiken op dit punt. Wat de minister besluit wordt begin volgend jaar duidelijk. Afwachten dus.

Broedvogels van de Eelder-en Peizermeden 2009

door **Jacob de Bruin**

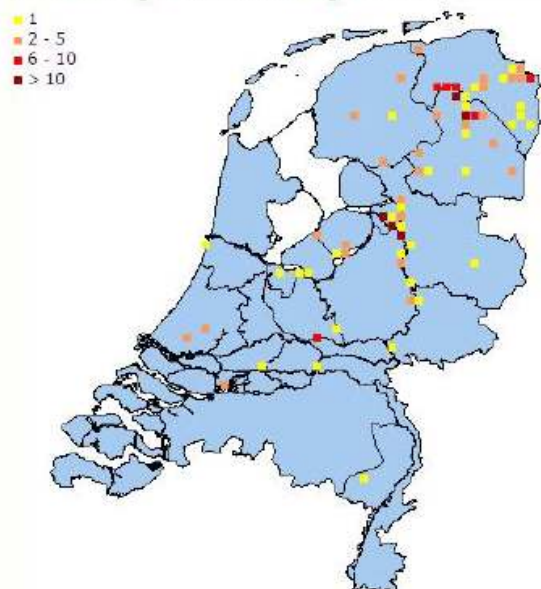
Als ik in het voorjaar in het veld loop, krijg al een beetje een indruk van de broedvogels. Na de zomer is aan mij de schone taak de balans op te maken van alle gegevens die ik binnen krijg. Het is bijzonder boeiend om te zien hoe de broedvogels reageren op veranderingen in het beheer, klimaat en dergelijke.

Er wordt in de kern van het gebied al enige jaren zo'n 300 hectare geteld middels de BMP-methode. Jacob Poortstra, Wim van Boekel en Aart van der Spoel lopen vele uren in het veld om de broedvogels te inventariseren. Dit jaar is Dirk Jan Haan ook begonnen met tellen en is Jacob Poortstra een nog groter gebied gaan tellen. Er wordt nu al meer dan 400 hectare geteld.

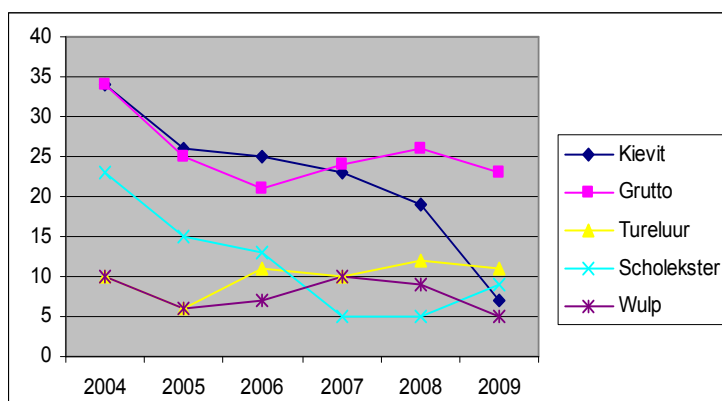
Kortom, we kunnen hier fantastisch in beeld brengen wat de broedvogelbevolking is in het gebied, maar ook hoe deze soorten gaan reageren op de veranderingen die in het gebied gepland staan.

Na jaren simultaan tellingen zonder resultaat was het in 2009 raak! Een heuse Kwartelkoningen invasie. In het late voorjaar was ik planten aan het inventariseren bij de Horst in het zuiden van de Eelder-en Peizermeden. Plotseling hoorde ik *crex-crex*. Direct met de boer gesproken om ervoor te zorgen dat hier niet gemaaid zou worden. Hij vertelde me dat hij er zeker twee had gehoord. Ik heb toen de mensen in het veld gevraagd om op roepende mannetjes te letten. En toen stroomden de waarnemingen binnen tot uiteindelijk zo'n tien territoria. Ook in het Leekstermeergebied zaten er een aantal. De Onlanden was dit jaar goed voor meer dan 10% van de landelijke populatie, die op zo'n 130 broedpaar wordt geschat (SOVON, 2009). Volgens Vogelbescherming Nederland is de Kwartelkoning de enige vogelsoort die wereldwijd bedreigd wordt met uitsterven. Ook de Kwartel deed het goed met ruim 10 territoria.

Waarnemingen Kwartelkoningen 2009

De weidevogels laten een langzame achteruitgang zien. De Kievit had een bijzonder slecht jaar, niet alleen in de Eelder- en Peizermeden, maar ook in andere gebieden. Vreemd, en totaal onverwacht, is een toename van 5 naar 9 broedparen van de Scholekster. De Wulp laat, in de 300 hectare waar BMP-plotten liggen, een afname zien.

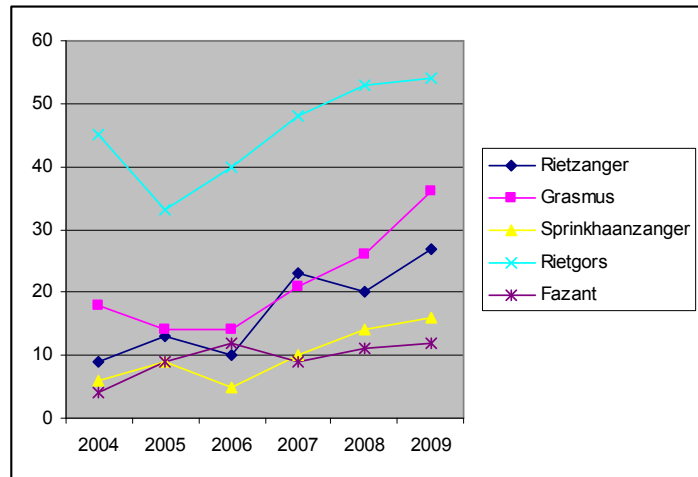
Toch zijn er in het gehele gebied, van zo'n 1000 hectare, totaal ruim 20 broedpaar waargenomen, de meeste broedparen zitten in het zuiden van het gebied. De Wulp, die vroeger veel op heideterreinen broedde, moet het nu hebben van extensief beheerde graslanden. Aangezien deze graslanden steeds schaarser worden komt de Wulp in het binnenland in de knel.

Als we alle Grutto's optellen die in de Eelder-en Peizermeden zijn waargenomen, komen we toch nog op ruim 40 broedpaar. En dan de Veldleeuwerik. Tja, wederom een toename op de 300 hectare die systematisch geteld worden. Er zijn maar liefst 85 broedparen geteld. In de omliggende gebieden broeden ook ook naar schatting ruim 50. Dus in totaal komen we dan op bijna 140 broedpaar Veldleeuwerik.

De verruiging die plaatsvindt is gunstig voor soorten zoals Fazant (zo'n 25 paar in het gehele gebied) en de Grasmus. De succesnummers zijn zonder twijfel de Blauwborst en de Roodborsttapuit, die elk met zo'n 20 broedpaar in het gebied zitten. Deze twee soorten profiteren van de lage struwelen die plaatselijk ontstaan.

De Watersnip en het Paapje waren aanwezig met zo'n 6 broedpaar. Deze zeldzame soorten zijn stabiel.

Samenvattend kunnen we concluderen dat soorten van ruigten en lage struwelen toenemen. De weidevogelgroep staat onder druk. In de open kern van het gebied, de Weeringsbroeken zijn de weidevogels redelijk stabiel.

Wat kunnen we dan zeggen over de verwachtingen na de inrichting van het gebied. Dat is natuurlijk lastig, maar het wordt in ieder geval natter en er zal meer riet en struweel ontstaan.

Soorten als Kwartelkoning en Watersnip zullen profiteren van de vernatting. Rietvogels zullen flink toenemen in het oosten van het gebied. Hierbij hopen we dat we een aanzienlijke oppervlakte waterriet en overjarig riet kunnen creëren voor soorten als Roerdomp, Snor, Waterral, Porseleinhoen, Baardman en de mascotte, de Grote Zilverreiger. Ik verwacht dat de dynamiek in het oostelijke deel verrassingen gaat opleveren.

In de winter staat het water flink boven het maaiveld en in het voorjaar droogt dit langzaam op. Wat voor verrassingen? Zwarte stern of Steltkluut, net als in de Kropswolderbuitenpolder? We zullen het over een paar jaar zien.

In het westelijke deel blijven veel graslanden en hooilanden. Hier wordt het de vraag hoe de weidevogelpopulatie zal reageren op de vernatting. Kan het bodemleven overleven in de winter, dat is de grote vraag. Want als het water langer dan een paar weken boven het maaiveld staat zal het bodemleven afsterven. Op grote oppervlakten zal dit het geval zijn. Vogels die afhankelijk zijn van wormen, zoals de Grutto, zullen dan grotendeels verdwijnen. Maar ook de Veldleeuwerik houdt niet van teveel nattigheid. Op de flanken zullen de vogels die houden van struweel nog verder toenemen. In combinatie met weilanden en natte hooilanden zullen hier de Paapjes, Roodborsttapuiten en Blauwborsten broeden.

Tenslotte een groep vogels die het erg goed doet in West-Europa de laatste jaren, de ganzen.

Het is te verwachten dat er grote aantallen ganzen gaan broeden in de Onlanden. Vooral de Brandgans is met een flinke opmars bezig in Nederland, een toename van 43% per jaar (SOVON, 2006). Er zullen ongetwijfeld ganzen gaan broeden in de Onlanden, welke soorten en in welke aantallen zullen we moeten afwachten.

Monitoring is dus ontzettend belangrijk en ook erg leuk de komende jaren. Een ding weet ik zeker het is een groot, uniek en bijzonder gebied, dat zal ook grote, unieke en bijzondere natuurwaarden met zich mee brengen.

Gebruikte bronnen: Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?, SOVON, 2006, Evaluatie Beschermingsplan Kwartelkoning SOVON, 2009. BMP-tellingen van Aart van der Spoel, Wim van Boekel en Jacob Poortstra.

Sommige dieren zie je zelden, omdat ze 's nachts actief zijn of een verborgen leven leiden. Gelukkig laten ook die dieren allerlei sporen achter in het veld, waardoor je weet dat er ze zijn.

In de Nieuwsbrief belicht **Aaldrik Pot** van Staatsbosbeheer telkens een ander spoor.

Poepen en braken in je bed...

In het winterhalfjaar zijn in De Onlanden altijd wel een of meerdere blauwe kiekendieven te vinden. De winter van 2007/2008 was wat dat betreft een topjaar, met dank aan de goede muizenstand. Op 2 januari 2008 waren mijn collega Roelof Blaauw en ik bij het krieken van de dag al op de Onlandse dijk. De week ervoor hadden we in de polder Matsloot alleen al acht vrouwtjes en twee mannetjes van de blauwe kiekendief gezien. Blauwe kiekendieven hebben vaak gezamenlijke slaapplekken en wij waren nieuwsgierig of dit ook de in polder Matsloot het geval was. Omdat we al eens eerder aan het eind van de dag meerdere kiekendieven naar dezelfde plek zagen vliegen, besloten we ter hoogte van die plek in het schemerdonker een tijdje posten. Zodra het licht werd zagen we hier, vanuit de hoge pitrus, inderdaad een Blauwe kiekendief opstijgen. Ze ging vervolgens vrijwel meteen op jacht. Na een uurtje bleken er in totaal nog drie Blauwe kiekens te hebben geslapen. Toen we er vrij zeker van waren dat alle vogels gevlogen waren, hebben we de slaapplek opgezocht.

In de vegetatie waren de individuele slaapplekken van de vogels goed herkenbaar. De vegetatie was enigszins platgetreden over een

oppervlakte van ongeveer 50 bij 30 centimeter. Per slaapplek lagen een of meerdere braakballen en twee tot drie klodders uitwerpselen.

De braakballen waren grijs en bestonden grotendeels uit haar, wat betekent dat er vooral muizen op het menu staan. Dit is gezien het jaargetijde natuurlijk niet zo vreemd. In het zomerhalfjaar kunnen er in de braakballen van kiekendieven ook fragmenten van veren, kikkers en grote insecten voorkomen. De braakballen zijn sterk cilindervormig, circa 3 tot 5 centimeter lang met een dikte van 1,5 tot 2,5 centimeter. In tegenstelling tot braakballen van uilen ontbreken in braakballen van roofvogels vaak de botjes van de prooidieren. De maagsappen van uilen zijn niet sterk genoeg om de botjes te verteren. De braakballen zijn te verwarren met braakballen van andere vogels, zoals Blauwe Reiger, maar die zijn over het algemeen veel groter. Ook een wat oudere vossenkeutel die vooral muizen heeft gegeten, kan

worden verward met een braakbal. Keutels van vossen hebben echter vaak een puntje en zijn meer gedraaid van structuur.

Bovendien zijn ze vaak langer. Ook de omgeving waar je het dierspoor vindt, kan uitsluitsel geven over de afzender, zoals ook bij deze slaapplek (foto) van de Blauwe kiekendief het geval is.

Wisseling van de wacht bij Natuurmonumenten

Sinds 1 januari 2009 heeft Natuurmonumenten voor de beheereenheid Groningen/Noord-Drenthe een nieuwe beheerder. Erik Bethlehem heeft in deze functie het stokje overgenomen van Ruud Kreetz.

Erik Bethlehem, 41 jaar oud, is in 1993 afgestudeerd aan de Hogeschool Larenstein te Velp in de studierichting Bos- en Natuurbeheer. Na twaalf jaar gewerkt te hebben bij UWV in Groningen vindt hij het fantastisch om weer terug te kunnen keren naar zijn 'roots' van bos en natuurbeheer.

De functie van beheerder is enorm breed. Naast kennis van natuurbeheer zijn aspecten zoals het kunnen coachen, (project)management en relatiebeheer enorm belangrijk. Ten aanzien van deze aspecten heeft hij in het verleden veel kennis en ervaring opgedaan. Vooral het onderhouden van een goede relatie met de omgeving vindt Bethlehem erg belangrijk.

Vanuit zijn passie voor de natuur vindt hij het waardevol om te kunnen werken aan zichtbare (tastbare) resultaten en natuur te behouden en te ontwikkelen zodat ook volgende generaties kunnen blijven genieten van de natuur.

Erik is ook natuurfotograaf. Op de site www.flickr.com zijn, onder zijn naam, tientallen schitterende foto's te vinden. Een voorbeeld (gemaakt op landgoed Vennebroek) staat hieronder.

Rocket-box vervangt boerderij

door **Marjan van Oosten**

Marjan van Oosten is bioloog en doet sinds 1992 vleermuisonderzoek, vooral gericht op het spanningsveld mens en natuur. Ze adviseert, doet inventarisaties en geeft educatie aan KNNV en IVN afdelingen om hen zelfstandig vleermuizen te leren beschermen. Zij leidt de Vleermuiswerkgroep van IVN Roden en de Vleermuisopvang Groningen. Ze heeft ook een website: www.vleermuisopvangenonderzoek.nl

In het afgelopen jaar heeft de boerderij Matsloot 16, een huis en schuren, plaats moeten maken voor het Waterberging – Natuur Roden-Norg. De omliggende hogere vegetatie zou tevens geruimd worden.

Het was niet duidelijk of vleermuizen, maar ook vogels hierdoor in nood zouden komen. Daartoe heeft de DLG de kennis van de IVN Roden ingeroepen.

"Het IVN draagt bij aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap"

Het vleermuisonderzoek is gedaan door de schrijfster, waarbij gebruik is gemaakt van de ontheffing voor vleermuisonderzoek van de KNNV.

Uit het onderzoek bleek, dat het inwendige huis niet door vleermuizen werd gebruikt. Onder de dakpannen bivakkeerde echter een Grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*; zie foto) Boven de tuin en de Gouw werden Laatvliegervleermuis (*Eptesicus serotinus*), Ruige Dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) en Dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), Water- en Meervleermuis (*Myotis daubentonii*, *Myotis dasycneme*) en Rosse Vleermuis (*Nyctalus noctula*) vastgesteld.

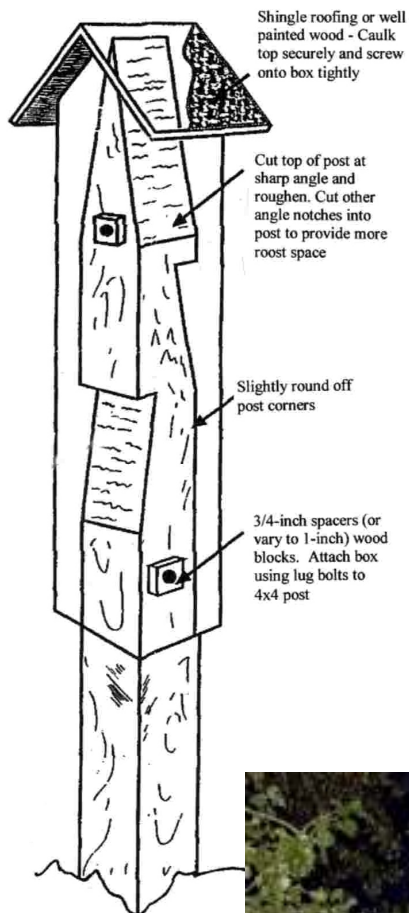
Vleermuizen eten insecten en eten tijdens de periode van jongenzorg het eigen gewicht per nacht. Ze krijgen 1 jong per jaar en brengen deze met melk groot in zogenaamde kraamverblijven, die onderdeel uitmaken van een koloniesysteem. Ze kunnen 30 jaar oud worden. De grootte van de homerange is afhankelijk van de soort.

De waterberging te samen met klimaatopwarming zal leiden tot grote insectenaanwas. Het stimuleren van aanwezigheid van vleermuizen en andere insectenetende dieren is dan zeer belangrijk.

Een vleermuisbiotoop bestaat uit luwteplekken als jacht en baltsgebied en afhankelijk van soort en/of jaargetijde, bebouwing en boomholten als verblijfplek. Gebleken is dat gebruikte verblijfplekken het meest waardevol zijn om te beschermen.

Om daarnaast jachtgebieden bereikbaar te laten zijn, is het van groot belang, dat vliegroutes tussen verblijfplek en jacht en baltsgebied begeleid worden met luwte creërende structuren, die tevens insectenaanbod bieden. Het is afhankelijk van de soort vleermuis welke afstand tussen luwte plekken kan worden aangehouden.

Daar de omgeving van het meer zich kenmerkt door gebrek hieraan, is besloten dat de, bij de boerderij aanwezige, vegetatie blijft staan. Ter compensatie voor het verdwijnen van de verblijfplek onder het dak zijn vleermuiskasten geplaatst.

Minstens vier soorten vleermuizen van de aangetroffen vleermuizen maken regelmatig gebruik van kasten.

Echter, kasten vervangen niet de door hen zelf gekozen verblijfplekken zoals in boomholten en gebouwen. De kasten zijn alleen geschikt zolang het niet vriest. In de winter gaan vleermuizen in lethargie en gebruiken hiervoor kelders, dik ommuurde gebouwen zoals kerktorens, bunkers, forten en brugkelders, maar ook dikke levende bomen. Dit is per soort verschillend. De intentie om op deze plek en op nog plek bij het meer een vleermuiskelder aan te leggen is ter overweging meegenomen.

Er is gekozen voor de 'rocket-box' (BATCON international) daar deze zelfstandig kan staan en van alle kanten aangevlogen kan worden. De vier kasten die nu al geplaatst zijn kunnen voor de vier soorten vleermuizen een rustplek vormen. Echter, het is afwachten of ze gebruikt worden. Een kast wordt over het algemeen niet met verschillende soorten gedeeld. Schrijfster zal de kasten regelmatig inspecteren. Nu al zijn de kasten druk bezet met nachtvlinders, die voor grootoorvleermuizen een graag geziene prooi vormen.

Broedvogels in polder Matsloot-Roderwolde 2009 einde van een lange telreeks

door **Roelof Blaauw**

Tussen het Leekstermeer en het Peizerdiep ligt een deel van de polder Matsloot-Roderwolde dat voor de 23^e keer op broedvogels is geteld. De tendens van afnemende aantallen weidevogels en toenemende aantallen rietvogels heeft zich ook in 2009 voortgezet. Dit geldt niet voor de Kwartelkoning, ook een weidevogelsoort, die het voor zover bekend nog nooit zo goed gedaan heeft in deze contreien.

De start van de inrichtingswerkzaamheden als waterberging/natuurgebied heeft in 2009 nog niet echt doorgewerkt in dit telgebied. Dat zal in 2010 en 2011 heel anders zijn, zodat het voor de hand ligt een punt achter de telreeks te zetten en na te denken over een nieuwe start.

Nu de resultaten van de telling van 2009 verwerkt zijn, blijkt dat dit jaar qua broedvogels geen afwijkend beeld laat zien van de voorgaande jaren. De vogelsoorten met dalende aantallen zijn verder gedaald, de stabiele aantallen zijn stabiel gebleven en de stijgende aantallen zijn verder gestegen.

Er zijn echter een paar uitzonderingen, namelijk: alle eendensoorten die normaal in het gebied broeden deden het veel slechter dan normaal, maar de kwartelkoning deed het juist beter dan gewoonlijk. De aantallen van de "belangrijkste" broedvogelsoorten is als volgt:

Afgenomen

Grutto	5 paar
Kievit	2
Tureluur	2
Scholekster	6
Veldleeuwerik	43

Stabiel

Wulp	11
Graspieper	74
Knobbelzwaan	3
Blauwborst	3
Roodborsttapuit	3
Grauwe Gans	1

Toegenomen

Rietgors	75
Rietzanger	21
Sprinkhaanzanger	7

Eendensoorten (in 2009 opvallend slechter dan gemiddeld)

Wilde Eend	26
Bergeend	1
Krakeend	1
Slobeend	0
Zomertaling	0
Wintertaling	0
Kuifeend	0

In 2009 topjaar

Kwartelkoning 2 (in gehele Onlandengebied
mogelijk factor 10 hoger)

Nieuw

Oeverzwaluw 2

Belangrijk om op te merken is dat het telgebied met name graslandgebied met sloten omvat. Aangrenzende rietkragen van het meer zelf en de Matsloot worden niet meegeteld en dat geldt ook voor de waterplassen aan de oostkant van het telgebied (de Tarraplassen).

Hier zitten juist nog allerlei belangrijke broedvogels als Bruine Kiekendief, Kleine Karekiet, Snor, Kluut, Gele Kwikstaart en mogelijk Roerdomp, Waterral en Paapje.

Bij de plassen zitten/broeden bovendien relatief hoge aantallen weidevogels als Grutto, Kievit en Tureluur.

De telling van 2009 is er eentje in een behoorlijk lange reeks. De tellingen vinden al plaats vanaf 1986 en zijn steeds uitgevoerd door medewerkers van het Staatsbosbeheer. Reeds vanaf het beginjaar zijn ook de particuliere landbouwgronden meegeteld, zodat het telgebied steeds hetzelfde gebleven is. Wel is er steeds meer landbouwgrond omgezet in gronden met een natuurdoelstelling. Met uitzondering van het MKZ jaar 2001 is het gebied elk jaar geteld. Al met al heeft dat een hele stapel broedvogelgegevens opgeleverd. Eigenlijk is het beter te spreken van een weidevogeltelling, want de telling is in 1986 gestart met het idee de weidevogelbevolking van het gebied in kaart te brengen. De niet weidevogels werden wel vaak, maar niet altijd meegeteld.

Het in kaart brengen van de weidevogelbevolking is op zich goed gelukt, zij het dat de ontwikkelingen in de vogelbevolking anders zijn verlopen dan vooraf verwacht. Dat het bijvoorbeeld met de Kemphanen een aflopende zaak was wist men in 1986 al wel, omdat toen de aantallen al dramatisch waren gekelderd. Toch hebben er tot en met 1994 nog jaarlijks kemphanen in het telgebied gebroed. De meeste andere weidevogelsoorten waren in 1986 echter nog volop aanwezig – hoewel er toen al op veel plaatsen teruglopende aantallen te zien waren. Na 1986 zijn de aantallen van veel weidevogelsoorten in het telgebied nog gestegen. Bijvoorbeeld de Grutto van rond de 90 broedparen tot maximaal 168 paar in 1991. Ook de Scholekster, Kievit en Tureluur laten dergelijke stijgingen zien. Halverwege de jaren negentig kwam hierin een enorme omslag met in een paar jaar tijd een halvering van het aantal broedparen. Daarna is het aantal broedparen gestaag afgenomen en komen deze soorten in 2009 bijna niet meer voor in het telgebied. De grote omslag in de negentiger jaren is zo snel gegaan dat het een grote vraag is of er iets bijzonders is gebeurd in enkele jaren tijd?

Nest van Tureluur

Nestgang Oeverzwaluw

Niet voor alle weidevogelsoorten ging het even slecht, want bijvoorbeeld de Watersnip, Wilde Eend, Veldleeuwerik en Graspieper hebben lange tijd met hoge aantallen in het gebied gebroed. Pas na 2001 zijn ook de aantallen van deze soorten naar beneden gegaan. Bij Veldleeuwerik en Graspieper zijn vooral delen van het gebied verlaten en de overgebleven delen kennen nog hoge aantallen.

Tegen alle dalingen in zijn er ook nog weidevogelsoorten die het goed gedaan hebben. De Wulp en Krakeend kwamen in 1986 niet of nauwelijks voor, maar vanaf de jaren negentig zijn het vaste klanten met redelijk stabiele aantallen. Een beetje vreemde weidevogelsoort is de Kwartelkoning. Deze soort doet het in de telperiode vanaf 1986 per saldo goed in het gebied, maar in zeer wisselende aantallen. In 2009 heeft deze soort het bijzonder goed gedaan.

Is het gemiddeld met de weidevogelsoorten slechter gegaan, voor de riet- en ruigtevogels ging het net andersom. Deze soorten zaten tot op heden langs het Leekstermeer en de Matsloot, maar de laatste jaren ook volop in het telgebied zelf. Halverwege de jaren negentig zijn deze soorten meegeteld en kwamen we op 10 Rietgorzen en 1 Rietzanger. Nu in 2009 zijn er 75 Rietgorzen en 21 Rietzangers vastgesteld. In de telperiode zijn bovendien enkele relatief nieuwe soorten gaan broeden, te weten: Blauwborst, Roodborsttapuit, Grauwe Gans, Canadese Gans en een enkele Kolgans.

Nest Graspieper

En zo is er nog heel veel materiaal uit 23 jaar vogeltellen te halen, maar dat is wellicht iets voor later. Wel belangrijk is de invloed op de tellingen van de inrichting van de Onlanden voor waterberging en natuur. De Polder Matsloot-Roderwolde maakt onderdeel uit van deze inrichting en zal dus ingrijpend veranderen. In het telgebied zullen de graslanden nagenoeg verdwijnen en plaats maken voor open water en moeras. Hierdoor zal ook de vogelbevolking sterk veranderen. Tenslotte verandert ook de toegankelijkheid van het gebied in hoge mate. Het is daarom niet meer dan logisch de lange reeks van deze tellingen niet voort te zetten. Dat wil niet zeggen dat er geen broedvogels meer geteld worden in de komende jaren, maar de tellingen zullen in een nieuw jasje gestoken worden met mogelijk nieuwe telgebieden. In de komende nieuwsbrieven zal hier vast de nodige aandacht voor zijn.

Nest Kleine Karekiet

Nieuwe Kijktoren bij het Leekstermeer

door **René Oosterhuis**

Momenteel wordt er druk gewerkt aan een uitkijktoren die aan de zuidkant van de Lettelberterpetten zal verrijzen. Naar verwachting is de toren begin januari 2010 toegankelijk voor publiek.

Vanaf deze toren is het straks mogelijk het landschap rond het Leekstermeer te bekijken. Tevens geeft het een goed beeld van het veenweidegebied, dat wordt begraaasd door Schotse hooglanders en Groninger blaarkoppen. Ook het Leekstermeer zelf is straks mooi te zien en dat was een wens van veel bezoekers aan dit gebied. Deze wens is straks gerealiseerd, zonder dat het ten koste gaat van de kwetsbare oeverzone van het Leekstermeer

De toren vormt een onderdeel van een wandelroute die anderhalf tot twee uur duurt en die start vanaf de parkeerplaats aan de Hooilanden 12 in Lettelbert. De wandelroute gaat o.a. langs de Lettelberterpetten. Dit is een oud petgaten complex waar vroeger veen werd gewonnen en waar zich nu een bijzonder nat elzenbroekbos heeft ontwikkeld.

Kort, kort, kort

door **Wim van Boekel**

Onderzoek Waterspitsmuis van start

Afgelopen herfst zijn de eerste plekken in de Onlanden onderzocht op aanwezigheid van de Waterspitsmuis. Omdat pas laat met het veldwerk begonnen kon worden (de inloopvallen waren niet eerder beschikbaar), zijn er nog niet veel resultaten te melden. Op één plek is een jonge Waterspitsmuis gevangen. Verder werd er een bonte verzameling aan muizensoorten en ook een Wezel gevangen. Het komend jaar zal het verspreidingsplaatje van de kleine zoogdieren in de Onlanden verder ingevuld worden. De resultaten komen op de website en zullen t.z.t. ook in de Nieuwsbrief gepresenteerd worden.

Bever en Otter in de Onlanden !?

In 2010 bestaat de Stichting Natuurbelang de Onlanden 10 jaar. Deze Stichting komt al een decennium lang op voor de natuur in het hele Onlandengebied tussen Eelde en Leek. En met succes, kan wel gezegd worden. Tijd voor een feestje dus en ook tijd om vooruit te kijken naar de volgende 10 jaar.

Want waarom zouden er over 10 jaar geen Bevers en misschien ook Otters in het Onlandengebied kunnen voorkomen? Het moerasgebied van 2500 ha lijkt uitermate geschikt als woonplaats voor deze fraaie dieren. Water, voedsel en ruimte genoeg. Stichting Natuurbelang de Onlanden wil, in samenwerking met de WetlandWacht van het Leekstermeergebied, komend voorjaar een bijeenkomst organiseren over het thema: Bever en Otter in de Onlanden, kansen en (on)mogelijkheden. U hoort er weldra meer over.

Grijp die kans!

Nu het hele Onlandengebied op de schop gaat en totaal van karakter zal veranderen, grijpen een aantal onderzoekers de kans om hun 'ding' hier te doen. Zo zullen de archeologen een aantal veenterpen gaan onderzoeken en ook tijdens het graafwerk op bepaalde locaties aanwezig zijn om eventuele vondsten veilig te stellen. Heel ander onderzoek richt zich op de processen die optreden in de veenbodem, wanneer deze onder water wordt gezet. Vooral de vraag wat er dan met de fosfaatvoorraad in de bodem gebeurt is van groot belang.

Door diverse instanties wordt hier op verschillende manieren onderzoek naar gedaan. Eén van de opvallende onderzoeken is het meten van fosfaatgehalten in de veenterpen. Daarvoor zijn een aantal terpen in het gebied voorzien van meetopstellingen, waarmee, via elektroden in de grond, diverse chemische parameters gevolgd worden. Dit levert hopelijk veel waardevolle informatie op, waardoor het gedrag van fosfaat in een veenbodem onder verschillende omstandigheden beter te voorspellen valt.

